

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

3

економічної теорії

на тему:

**«Вплив фірм монополістів на ціноутворення в Україні
та антимонопольна політика»**

Студента 2 курсу групи ФАМС-21

Карачки В. І.

Науковий керівник:

Полікарпова О. С.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль 2016

План

Вступ

1. Теоретично-методичні підходи до монополізації економіки.
2. Вплив фірм монополістів на ціноутворення
3. Аналіз монопольного ринку на прикладі «Ostchem»
4. Антимонопольна політика України та напрямки її удосконалення

Висновки

Список використаних джерел

Зміст

Вступ.....	4
1. Теоретично-методичні підходи до монополізації економіки.....	6
2. Вплив монополії на ціноутворення.....	12
3. Аналіз монопольного ринку на прикладі «Ostchem»	17
4. Антимонопольна політика України та напрямки її удосконалення.....	22
Висновки.....	28
Список використаної літератури.....	30

Вступ

Вибрана тема вважається актуальною, так як з початку своєї незалежності Україна прагне зменшити вплив монополій в фінансовий розвиток держави і сформувати передумови з метою формування ринкової економіки. Проведення антимонопольної політики вважається одним з основних питань для України. Український ринок практично захоплений монопольними підприємствами, що вельми негативно впливає в загальне положення економіки. В Україні монополізовані практично всі без винятку сфери виробництва, в той час коли в світі монополізація впливає тільки у виробничу сферу.

Проблема ускладнюється тим, то що монополізм в Україні характеризується рядом відмінностей, які вважаються результатом тривалого панування адміністративного управління і обумовлюються трансформаційними процесами в економіці. Тому, відбір шляхів зниження негативного впливу монополізації і вдосконалення урядового регулювання роботи монополій вимагає врахування досягнень міжнародної економічної науки та особливостей господарського пристосування трансформаційної економіки.

Метою роботи є дослідження і виявлення характерних рис роботи монопольного ринку України, а крім того встановлення шляхів вдосконалення антимонопольного регулювання. З метою даного в першу чергу в цілому відкривається суть монополій, причини їх створення та характерні риси функціонування.

Дослідження поставленої мети виконуються за допомогою вирішення таких задач:

- проаналізувати інноваційні теоретико-методологічні методи аналізу монополізму і його вплив в економіку України;
- вивчити еволюцію розвитку монопольних ринків;
- розглянути основні теоретичні принципи механізму державного антимонопольного регулювання в трансформаційній економіці України;
- вивчити як саме монополія впливає на ринок, зокрема в ціноутворення;

- запропонувати шляхи поліпшення механізму державного антимонопольного регулювання в рамках нашої економіки;

Об'єктом дослідження є характерні риси функціонування монопольного ринку України, монополізаційні рухи в економіці України. Антимонопольна стратегія держави і шляхи її поліпшення.

Предметом дослідження є теоретичні твердження і практичні аспекти щодо функціонування і вдосконалення урядового регулювання монопольного ринку.

Методи дослідження: теоретичною і методологічною основою дослідження є ключові інноваційні концепції, які вивчають механізм функціонування монополії і її вплив в економіку; праці іноземних і вітчизняних вчених і практиків згідно проблем антимонопольного регулювання в обставинах сформованої і трансформаційної економіки, а крім того високоякісне дослідження і метод академічних абстракцій при обґрунтуванні категоріального апарату, системний і структурно-функціональний підходи з метою вивчення цінової диверсифікації в галузі житлово-громадського господарства, статистичний аналіз з метою розкриття тенденцій у формуванні ринкових структур, формування витрат і ціноутворення природних монополістів.

1. Теоретично-методичні підходи до монополізації економіки.

Монополія передбачає собою ринкову структуру, що характеризується наявністю одного продавця і численної кількості споживачів, відсутність близьких замінників для цього продукту, присутністю бар'єрів з для входу конкурентів на ринок. Відповідно до цього, організація в умовах монополії іменується монополістом, а ринок, в якому функціонує монополіст, - монопольним ринком.

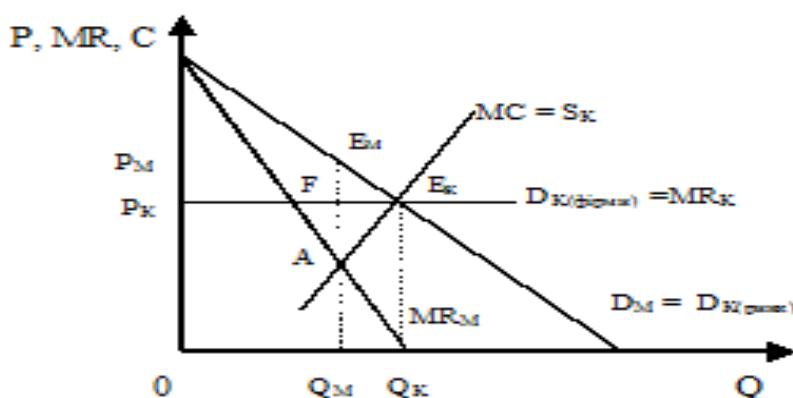
В чистій монополії галузь полягає з одного підприємства, таким чином визначення «галузь» і «підприємство» робляться ідентичними. Крива попиту на продукт «чистого монополіста» вважається в той же час кривою ринкового попиту, яка завжди має від'ємний тангенс кута нахилу. [3]

Крива попиту монополіста, що аналітично в протилежній формі має вигляд Граничний прибуток, на відміну від ринку досконалої конкуренції, завжди менша, ніж вартість продукту і її графік розташований нижче кривої попиту.

Для найкращого представлення визначення монопольний ринок, раціонально буде порівняти його з ринком досконалої конкуренції:

- покупці отримують під час монополії, сукупно меншу кількість товару, а виплачують через будь-яку одиницю блага більше, ніж при досконалій конкуренції.

- доля надлишку покупця передається монополістам, а частина безповоротно пропадає. Сукупність величин втрат чистої вигоди виробника і покупця (це площа трикутника АЕМЕК) іменується соціальною ціною монополії (трикутник Харбергера).

Монополіст максимізує дохід виробляючи таку кількість продукту, при якій граничний виторг рівний граничним витратам ($MR = MC$). Що стосується ціни, яку ставить підприємець, в такому випадку вона обумовлюється висотою кривих попиту в точці випуску, що надає найбільший дохід. Ця ціна постійно вища за граничні витрати, тобто $P > MC$

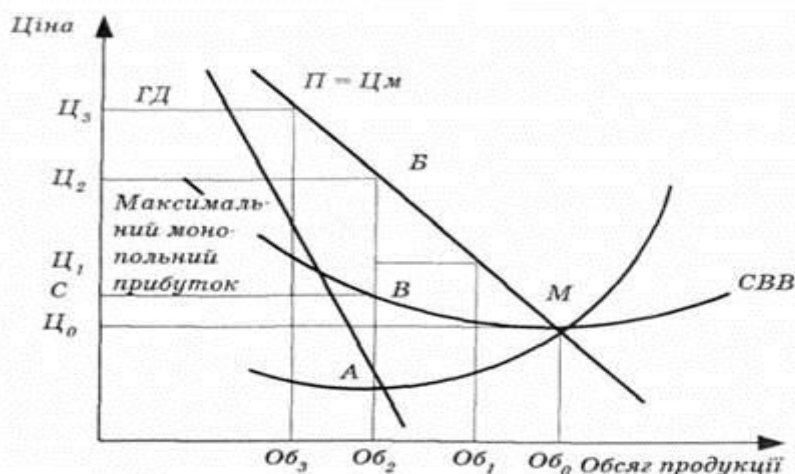

Рис. 15.3. Максимізація прибутку в умовах монополії

Монополія максимізує дохід тільки в умовах еластичного попиту, тобто монополіст обирає обсяг виробництва і визначає вартість продукту, які відповідають верхній половині кривої попиту.

При монополії немає функціонального взаємозв'язку між ціною і обсягом випуску, з цієї причини не можлива створити криву пропозиції фірми-монополіста.

Умовами утримання та встановлення монопольної влади вважаються бар'єри для вступу конкурентів в галузь, іншими словами обмеження, які запобігають появі додаткових продавців на монопольному ринку, безпосередньо:

1. Виключні повноваження на виробництво конкретного продукту або надання послуг, одержані від держави у вигляді ліцензії.
2. Авторські права і патенти, що забезпечують законний захист інноваційних товарів від недозволеного їх використання конкурентами.
3. Власність на пропозицію конкретного виробничого ресурсу.
4. Заощадження в масштабі виробництва, що вважається властивим для певних галузей.
5. Потреба значного стартового капіталу.

6. Великі автотранспортні витрати або в цілому не транспортабельність окремих товарів і послуг формують умови для існування місцевих монополій, сфера діяльності яких, обмежується окремим районом.

7. Нечесна конкуренція

На сьогоднішній день формування економіки досить важко уявити при відсутності існування конкуренції, що гарантує розвиток здорового ринкового середовища. Введення і охорона конкурентних взаємин вважається однією з пріоритетних завдань держави. [3]

Україна з перших років самостійності розглядає боротьбу з монополізмом і підтримку економічної конкуренції як основні шляхи побудови розвиненої ринкової економіки.

Згідно статті 42 Конституції України ніяк не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, незаконне обмеження конкуренції і недобросовісна конкуренція. Типи і межі монополії визначаються законодавством. Статтею 92 Основного Закону передбачено, що виключно законами України формуються принципи конкурентної боротьби і норми антимонопольного регулювання. [5]

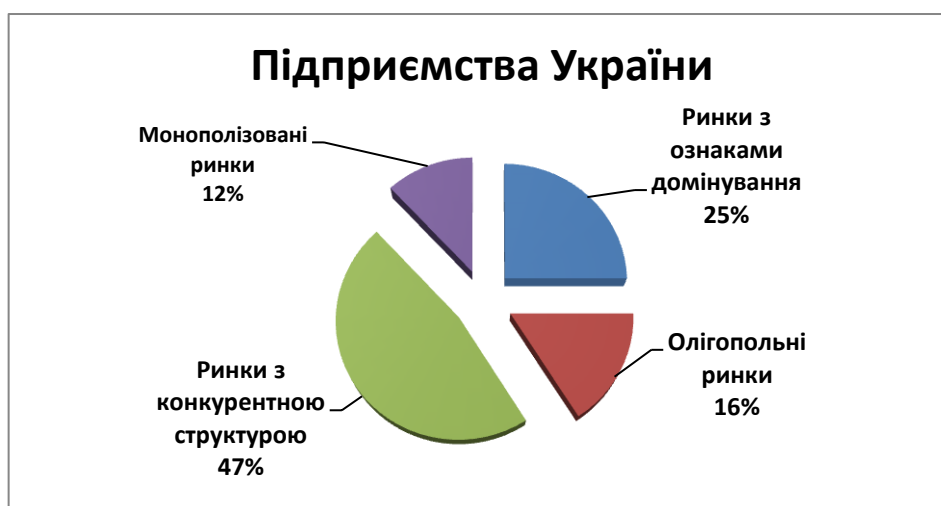
Правові основні принципи захисту та підтримки економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності враховані в Законі України "Про захисту економічної конкуренції ". Він передбачає економічну конкуренцію як змагання серед суб'єктів господарювання для здобуття внаслідок особистим досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, тому споживачі, суб'єкти господарювання можуть зробити вибір серед декількох продавців, споживачів, а окремий суб'єкт господарювання не в силах визначати умови вираження продуктів на ринку.

Спосіб ринкової поведінки економічних суб'єктів залежить від Індивідуальної пропозиції і попиту, які формуються в конкретний проміжок часу на ринку. Кількість продавців і споживачів і їх економічна влада вважаються тими критеріям, які встановлюють тип поведінки на ринку будь-якого суб'єкта.

Щоб завоювати монопольне становище на ринку можуть бути застосовані різні засоби. Компанія здатна завоювати конкурентів, нав'язати їм свої інтереси, або витіснити їх з ринку. У минулому домінувала боротьба за повне знищення суперників. У нинішніх обставинах під впливом різних факторів монопольні посягання виконуються в головному за допомогою примикання суперників і підкорення їх, власним інтересам. Здійснюється це за допомогою скуповування, надання кредитів, а крім того укладання угод про злиття фірм. Сьогоднішній ринок фактично монополізований і ще тривалий період буде таким. У даних умовах описані раніше особливості конкурентної боротьби виявитися цілком не можуть. [10]

Діаграма 1. Структура ринку України

Розглядаючи діаграму, можна дійти до висновку, що частка монополізованих ринків в Україні в на сьогоднішній день досить велика, що тягне за собою формування високих монопольних цін і не спроможність населенням їх купляти. Ступінь конкурентних ринків навіть не доходить п'ятдесяти відсотків від загального ринку.

Нерівність умов конкуренції пов'язана з різним режимом оподаткування, привілеями і субсидіями від держави або місцевої влади, інфраструктури, пільговим допущенням до земельних ділянок та ін. Внаслідок цього, неефективні компанії перебувають в кращому стані, а їх більш продуктивні суперники відчують проблеми. Усупереч логіці ринкової економіки вони ніяк не можуть поглинути або витиснути менше ефективних конкурентів.

Гальмуючи заохочення застосування досягнень НТП, монополія робить економіку вельми марнотратною, утримує її інтенсифікацію. Де панують монополії, ціни втрачають ринкову еластичність, мало реагують на зміну пропозиції і попиту, характеризуються низькою гнучкістю. Монополія заглушує імпульси, що проходять від попиту до виробництва, що дезорієнтує інвестиції, а потреби покупців залишаються незадоволеними. [15]

Причини появи і подальшого формування монополістичних тенденцій розбилися в дві ідеї. Перша думка звинувачує уряд, який, з одного сторони, самостійно утворює монополії (управлінські) і провокує до цього бізнесменів, а з іншої - власною бездіяльністю дає можливість їм сформувати і використовувати монопольне становище. Монополізм тут мається на увазі як випадковий процес. Друга думка, заявляє, що монополістичні утворення закономірні. Монополістичні утворення - це поодинокі великі компанії, об'єднання компаній, домашні товариства, які роблять значну кількість продукції конкретного типу, внаслідок чого захоплюють домінуюче положення на ринку; набувають здатності впливати в процес ціноутворення, домагаючись вигідних цін; набувають найбільш великі (монопольні) прибутки. Одною з переваг монополії вважається те, що це зазвичай великі компанії з високою ефективністю і невисокими виробничими витратами, що гарантує економію витрат виробництва і обігу.

Позитивним вважається те, що в величезних компаній і їх об'єднань більше можливостей удосконалювати поточне виготовлення, фінансувати великі науково-дослідні лабораторії, отримувати нові академічні підсумки, впроваджувати нову технологію і техніку, реалізовувати перекваліфікацію співробітників. Не можна ніяк не відзначити і в такому випадку факт, то що в монопольних фірмах рівень заробітної плати вважається значно більшим, ніж в фірмах, що існують в умовах потужної конкуренції.

Поряд з позитивними особливостями мають місце і негативні, а список їх є значно тривалішим. Першим є - практика визначення монопольних цін. Монополії визначають дуже великі ціни в порівнянні з цінами, які формуються

на базі суспільних граничних витрат. Монополія призводить до гальмування науково-технологічного прогресу. Послабивши конкуренцію, монополія формує тенденції до стримування впровадження технологічних новинок, загальмування нововведень. [16]

Отже, конкуренція це досить непростий і багатосторонній процес, щоб забезпечити успіх у ньому, компанія зобов'язана дотримуватися конкретної стратегії дій, спрямованих для досягнення певної мети. Будь-яка компанія, як правило, прагне монополізувати ринок з метою максимізації доходів. Великі компанії, маючи перевагу над конкурентом в могутності, поступаються їм в еластичності, пристосовуваності до новітніх елементів ринку, інноваційної активності.

2. Вплив монополій на ціноутворення

Монополії - великі господарські об'єднання, що здійснюють контроль галузі і ринку через великий рівень зосередження виробництва та капіталу та визначення монопольних цін, та вилучення монопольних прибутків.

Монополізм - це надзвичайний стан одного з господарюючих суб'єктів, яка надає можливість встановлювати власну свободу іншим, коригувати виготовлення цього типу продукту і визначати домінування на ринку.

Конкуренція - суспільна модель зіткнення суб'єктів ринкового господарства в ході здійснення їх особистих фінансових інтересів.

Конкуренція в економіці здійснює кілька функцій:

- виявляє і визначає ринкову ціну продукту;
- об'єднує певну діяльність до соціального - необхідного;
- сприяє вирівнюванню особистих вартостей і доходу у зв'язку з продуктивності праці і продуктивності управління виробництвом.

За допомогою конкуренції відбувається поділ не лише факторів виробництва, а і прибутку відповідно до внеском і ефективністю роботи господарюючих суб'єктів. Результативне застосування ресурсів дає можливість виробникам отримувати великі прибутки, якщо виробники неефективно використовують ресурси вони несуть втрати і мають всі шанси бути витіснені з ринку. [2]

Для стимулювання конкуренції в монопольному ринку всевітня практика пропонує застосовувати наступні заходи:

- збільшити практику конкурсного відбору в галузях природних монополій на регіональному рівні на стадії організації торгів за можливість бути постачальником конкретного типу послуг, оскільки як в сьогоднішній день ця можливість нерідко визначається в результаті змови господарюючих суб'єктів у відсутності регіональних влад;
- пришвидшити формування концепції поширення і збирання комерційних даних, формування спеціальних регіональних інформативних систем, які спростять доступ нових учасників на регіональні ринки.

Монопольний ціна - особливий вид ціни, що встановлюються під впливом не лише пропозиції і попиту, однак і панування монополістів на ринку цього товару.

Монопольно високою ціною продукту вважається ціна, якщо:

- дана ціна перевищує вартість, яку в обставинах конкурентної боротьби в товарному ринку, порівнянному згідно числу продаваного за конкретний проміжок часу продукту, складом споживачів або продавців продукту (обумовлюється відштовхуючись від цілей продажу або придбання товару) і обставинам допуску, визначають господарюючі суб'єкти, які не вступають з споживачами або торговцями продукту в одну категорію персон і ніяк не займають домінуючого положення в порівнянному товарному ринку;
- дана ціна перевищує суму необхідних для виготовлення та реалізації такого продукту витрат і доходу.

Монопольно низькою ціною продукту вважається вартість продукту, якщо:

- дана вартість нижче вартості, яку в обставинах конкуренції в порівнянному товарному ринку визначають господарюючі суб'єкти, які не вступають з споживачами або торговцями продукту в одну категорію персон і ніяк не займають домінуючого положення в цьому порівнянному товарному ринку;
- дана вартість нижче суми необхідних для виготовлення та здійсненні реалізації такого товару витрат.

Якщо в обставинах чистої конкуренції ціна формується ззовні, в такому випадку в обставинах чистої монополії компанія здатна впливати на ціну. Виробника більше займає не найбільший дохід від одиниці товару, а загальний прибуток, який знаходиться в залежності від числа реалізованого продукту, величини витрат на його одиницю і ціни.

Максимізуючи дохід, виробник регулює кількість випущеної продукції, по суті применшує його, впливає на ціну, визначає найбільш високі. Необхідно звернути увагу на те, що частка матеріальних ресурсів виділяється збереження обставин, які забезпечують монопольне становище на ринку. Зазначені умови ніяк не сприяють мінімізації середніх суцільних витрат, призводить до меншої

продуктивності розподілу ресурсів, задоволення потреб, до меншої фінансової продуктивності. [4]

Розглядаючи монопольну ціну, можна миттєво встановити, що її відмінність від вартості відбувається ще у вищій мірі, ніж відмінності ціни виробництва від вартості. Оскільки, монопольні ціни, так само як ціни, що перевищують конкретний сформований рівень, з'являються в галузях економіки з великою органічною структурою, в такому випадку знову розроблена вартість ($v + m$) не в силах бути основою підвищення ціни, бо в цьому випадку ціна і норма прибутку були б, навпаки, нижче, ніж в інших галузях. Але це ніяк не позначає заперечення середнього прибутку і ціни виробництва, з якою історично і закономірно впливає монопольна ціна. Невідповідність монопольної ціни і вартості як ймовірність порушення еквівалентного обміну, але не порушення вартісного підґрунтя ціни, було встановлено К. Марксом. Він пише: «... Якби вирівнювання додаткової вартості до середнього прибутку зустріло в різноманітних сферах виробництва перепони у вигляді штучних чи природних монополій, і зокрема у вигляді монополій земельної власності, через що стала б можливою монопольна ціна, яка перевищувала б ціну виробництва та вартість товарів, на які поширювався вплив монополії, незважаючи на це, межі, зумовлені вартістю товарів, цим не було б знято. Монопольна ціна відомих товарів лише перенесла б частину прибутку виробників інших товарів на товари з монопольною ціною».

Тлумачення монопольної ціни тільки як підсумку перерозподілу вартості, утвореної в немонополізованих секторах економіки, в монополізовані сфери через монопольну владу ніяк не дає абсолютного розгляду її джерела, не дивлячись на те що і здатна вирішити проблему причини її відносної стійкості. Дана причина ховається в труднощі вторгнення більш невеликих виробників в монополізовані галузі. В обставинах збільшення масштабів виготовлення зростає частка основного капіталу, на тривалий період закріплюється в конкретній області, так як збільшується розмір початкового вкладення капіталу, необхідного з метою організації великих компаній з нинішньої технікою.

Монопольна влада, поширившись в сферу виробництва, підкріплюється монополізацією природних ресурсів, що застосовуються у виробництві, монополізацією торгової сфери, автотранспорту, а крім того вторгненням монополій в економічну і наукову сфери. [17]

Щодо джерел монопольного прибутку і монопольної ціни, то до них можна віднести:

- інтенсивне використання особистих працівників за рахунок все більш зростаючої продуктивності праці, в основі використання нового обладнання та найбільш невисокого темпу збільшення зарплати;
- перерозподіл додаткової вартості, створеної в немонополізованій області на власну вигоду через монопольну потужність;
- присвоювання необхідної праці невеликих товаровиробників за допомогою залучення їх виробництв до сфери впливу монополії;
- отримання додаткового доходу через вторгнення на ринки робочої сили, сировини і товарні ринки держав з найнижчим рівнем фінансового розвитку;
- монополізацію досягнень науково-технічного прогресу, провідної техніки і нових технологій.

Відповідно посиленню особистих позицій в світі монополія змінює не тільки механізм виготовлення безпосередньо додаткової вартості, а і цілий процес відтворення і накопичення, розпаду продуктивних сил, стаючи цією характерною особливістю, що і встановлює вид фінансової умови в розвинених державах. Монопольний ціна робиться домінуючим видом вартості. Це відбувається внаслідок того, що, істотна частка компаній набувають монопольно значний дохід, а значна частка витрат виробництва створюються на основі монопольних цін, а також тому, що з'являється особливий, новий вид конкуренції - монополістичний, який передбачає собою стабільне, логічне поєднання монополії і конкуренції. Все без винятку капіталістичне виробництво підпадає під владу монополістичного капіталу, так як всі галузі робляться підвладними монополістичному капіталу. Монополія нав'язує

тенденцію збільшення цін цілому господарству. Відтворення в цілому суспільному капіталу по суті робиться відтворенням монополістичного типу.

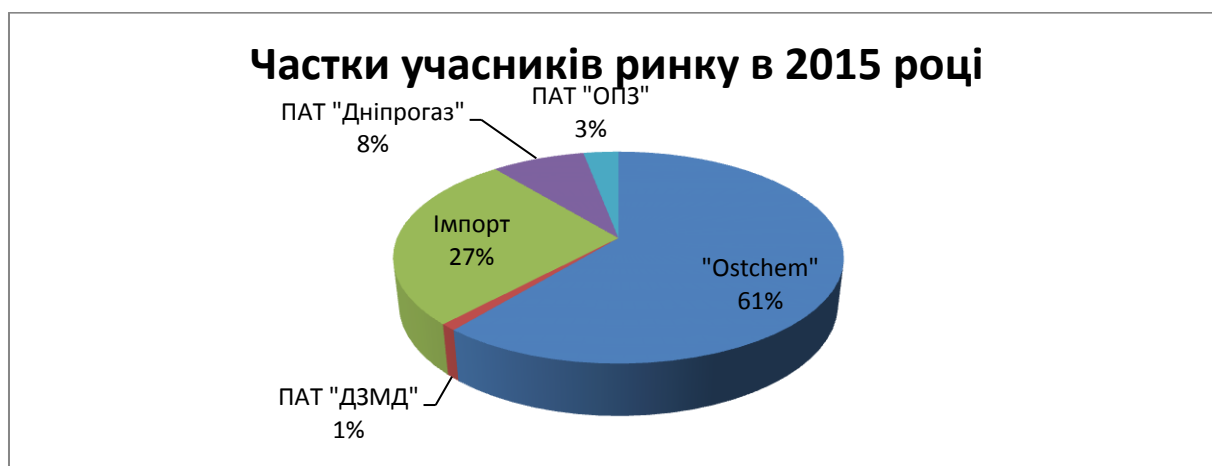
В обставинах домінування монополій конкуренція не тільки не зникає, а змінюється, набираючи великої різноманітності форм і течій, стає дуже запеклою та руйнівною. Перетворюючись в монополістичну, конкуренція ще більшою мірою стає тим механізмом, за допомогою якого створюється співвідношення серед соціальними потребами і соціально потрібними витратами праці. Конкуренція стає засобом існування монополії. В обставинах першості монополій внутрішньогалузева і міжгалузева конкуренція не зникають, проте переважаючою над ними силою представляє конкуренція монополій. За таких обставин ціні стає властиве поступове її перетворення з спонтанно створюваної так само як грошове вираження ціни в плановий норматив для ціни.

3. Аналіз монопольного ринку на прикладі «Ostchem»

Ostchem Holding AG - холдингова фірма, що з'єднує групу хімічних підприємств, які виготовляють мінеральні добрива, діоксид титану, органічні кислоти, рідкий азот, кальциновану соду та інші хімічні продукти. «Ostchem» Holding входить в структуру фінансово-промислової групи «Group DF» Дмитра Фірташа. Група володіє підприємствами і фірмами в Центральній Азії і Центральній та Східній Європі і в тому числі Італію, Україну, Росію, Естонію, Швейцарію. Один з трьох ключових течій бізнесу вважається азотний, запропонований холдинговою фірмою. В даний час фірма володіє чотирма українськими виробниками азотних добрив:

Концерн «Азот» (Черкаси), Концерн Стирол (Горлівка), Северодонецький Азот та Рівнеазот (Рівне). «Ostchem» показує найбільші темпи приросту обсягів виробництва і капітальних інвестицій серед абсолютно всіх хімічних фірм України. Компанія «Ostchem» займає третє місце в світі відповідно до обсягів виготовлення нітратів, четверте - аміаку і дванадцяте - карбаміду. Внаслідок антидемпінгового мита, може збільшувати ціни значно вище світових - наприклад, в серпні 2016 ціни перевищували загальні на 28-53%, з цієї причини є сумнів про змову виробників.

МЕРТ впровадив антидемпінгові мита проти російських виробників в 2015 р.; зараз залишає положення-кво, незважаючи на претензії агентів сільськогосподарського бізнесу. Крім того відсутня підсумків слідства процесу АМКУ. Виробники азотних добрив, в цьому випадку «Ostchem», мають всі шанси бути зацікавлені в вплив МЕРТ і АМКУ.

У 2014-2015 р антимонопольний комітет визнав факт порушення передбачуваного пунктом 2 статті 50 та пунктом 1 частини другої статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції», з боку фірм групи Дмитра Фірташа «Ostchem», у вигляді зловживання монопольним становищем на ринку аміачної селітри (нітрату амонію), які неможливі були б в умовах істотної конкуренції на ринку.

Про це повідомляється в матеріалах слідства АМКУ, які надані Всеукраїнській Аграрній Раді.

Як помічається, зловживання монопольним станом фірмами "Азот", "Сєверодонецьке об'єднання Азот", "Рівнеазот" та "НФ Трейдинг Україна" було вчинено за допомогою визначення безпідставно підвищених цін на усі без винятку типи азотних добрив. На протязі 2015 р. "НФ Трейдинг Україна" купила найбільшу кількість селітри, більше 90% аміачної селітри від загального обсягу реалізованої на внутрішній ринок.

Ціни купівлі і реалізації товару, в 2015 році, зросли на 91% в порівнянні з 2014 роком. Ціна карбаміду збільшилася в 77%, а реалізація - в 86%. Ціна на імпорту продукцію (карбаміду) збільшилася в 2015 р. на 66% відповідно порівняно з 2014.

Також вищезазначені фірми перевищили максимальну закупівельну ціну на природний газ, встановлену Національною комісією регулювання електроенергетики України. Ціни, згідно яким ПАТ «Рівнеазот» купувало природний газ перевищили ціну, визначену НКРЕ в 31%, ПАТ «Елемент» - в 27%. Крім того в 2015 році дані фірми здійснювали обопільні поставки згідно підвищеним цінам приблизно в 57%

Згідно з документами, Комітет встановив рішення накласти стягнення в розмірі до 10% доходу за 2016 р. всім учасникам групи «Ostchem» і зобов'язати їх визначити ціни ринкового рівня.

Відповідні підготовчі висновки АМКУ вислало сторонам справи і отримало незначні, згідно думки Комітету, коментарі.

У Комітеті помітили, що підприємець навмисне скорочував ефективність заводів, для того щоб мати можливість збільшувати ціну. Володіючи центром прибутку за межами України, і закупаючи головні сировинні матеріали згідно з розцінками, які значно вищі середньо ринкових, вони мають можливість визначати від'ємні рівні рентабельності, чим можуть завдавати шкоду економіці України та обґрунтовувати власні не ринкові ціни факторами нерентабельності виробництва. Однак ці проблеми лежать за межами законодавства про охорону економічної конкуренції і потребують розслідування фіскальними чи правоохоронними органами.

Зокрема, згідно з висновками комітету, в 2015 р в рамках однієї групи суб'єктів господарювання зазначалося штучне підняття цін на сировину і, відповідно до цього, витрат компанії-виробника.

"Так, в 2015 р ПАТ "Рівнеазот" і ПАТ "Азот" здійснювали обопільні поставки згідно з розцінками, які перевершували (аж до 57%) максимальний рівень цін, визначений НКРЕ", - розповідається в документі.

Як встановлено, одинадцятого липня "Рівнеазот" став виготовляти азотні добрива після більш ніж чотиримісячного простою.

В той самий день "Одеський припортовий завод" прийняв рішення припинити виготовлення карбаміду та аміаку.

Перед цим, в Українській аграрній конфедерації повідомили, що Ostchem шантажує аграріїв намагаючись підняти ціни на добрива.

Про це повідомляється в листі українських аграрних асоціацій Заяву підписали найбільші аграрні асоціації в Україні, в тому числі і Українська аграрна конфедерація.

Йдеться про маніпулятивне звернення «Ostchem» звільнити приблизно 3 тис. працівників, у разі якщо не будуть включені антидемпінгові мита на російські азотні добрива

Це звернення виникло вже після того, як українські аграрні асоціації спробували дійти згоди з представниками хімпromу про справедливе

визначення ціни на їх продукцію. Переговори вкотре не дали жодних результатів, а фірма «Ostchem», навпаки, вдалася до відкритих маніпуляцій.

Ситуація, в якій олігархічна монополія несе загрозу Україні численним позбавленням її громадян робочих місць і зберігає в заручниках всю галузь агропромислового комплексу, вважається недозволеною і потребує невідкладного втручання уряду.

Як помічається, ціни на азотні добрива в Україні збільшуються ніяк не один рік. Хімічні компанії тепер реалізують українським аграріям добрива дорожче, ніж імпортують за кордон.

За обчисленнями фахівців, внаслідок цього в 2015 р "хіміки" отримали додатково приблизно 4 мільярдів гривень.

Сама компанія «Ostchem» пояснила дане таким чином: через те, що Україна нездатна здійснити стрімкі результативні заходи згідно охорони національного ринку азотних добрив від вільного демпінгового російського імпорту, компанії «Ostchem» повинні були приступити до численного зменшення персоналу з-за вимушеного згортання виготовлення. Про це повідомляється в посланні Group DF.

"Бездіяльність уряду згідно охорони внутрішніх ринків, затримка з вирішенням проблеми може дуже дорого обійтись Україні - смертю цілої національної хім. промисловості і більше 45 тисяч безробітних, працюючих в галузі (азотна), безпосередніми втратами економіки держави. Міста в яких розташовані хім. заводи можуть стати депресивними регіонами, місцеві бюджети недоотримують від чверті аж до п'ятдесяти відсотків надходжень ", - розповідається в посланні. [1]

Як помітили в фірми, лише впровадження значних, а не формальних захисних мит здатне надати українським хім. компаніям можливість на виживання, а сучасним працівникам заводів - пристойну роботу і високу зарплату.

"Ми просимо Міжвідомчу комісію з міжнародній торгівлі і МЕРТ визначити обсяг мит на такому рівні, що дозволяє ліквідувати шкоду, що наноситься

національній хім. галузі через демпінговий імпорт добрив з РФ", - заявили у фірмі.[1]

У фірми помітили, що українські компанії вже стали згортати виробництво, тому що, кожен місяць втрачають внутрішній ринок, поступаючись його імпортерам з Російської федерації і Білорусі.

Отже, провівши аналіз діяльності роботи фірми монополіста на прикладі компанії «Ostchem», можна побачити яким чином дані фірми впливають на ціноутворення в Україні і важливість державного регулювання цін та правильна антимонопольна політика.

4. Антимонопольна політика України та напрямки її удосконалення.

Монополія - суспільне явище підсумками роботи якого вважаються певні наслідки. В даному випадку негативних значно більше ніж позитивних. Одним з основних наслідків вважається стримування конкурентної боротьби, при відсутності якої неможливе нормальне існування ринку.

Для перешкоджання таким процесам, уряд повинен проводити активну і значну антимонопольну політику, в структуру якої відносяться видання законів, актів, лімітування області впливу монополістичних організацій і застосування різних покарань до порушників від фінансових до кримінальних.

Антимонопольна політика - комплекс дій країни по припиненню зловживання монопольним становищем. Головними обов'язками держави в її роботі згідно проведення антимонопольної політики є створення антимонопольного законодавства, яке б регулювало роботу вже існуючих монополій, а крім того утвердження законів, які б не дозволяли анти конкурентних операцій, а крім того передбачили обов'язок за недобросовісну конкуренцію. [9]

Система антимонопольного законодавства України містить Закони України “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності”, “Про Антимонопольний комітет України”, “Про захист від недобросовісної конкуренції”, постанову КМУ №765 “Про запровадження механізму запобігання монополізації товарних ринків” у редакції постанови КМУ №499, Правила розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України, затверджені розпорядженням Антимонопольного комітету України №5 у редакції розпорядження Антимонопольного комітету України №169-р, Положення про контроль за економічною концентрацією, затвердженого розпорядженням АМК України №134-р та ряд інших.[6]

Отже, Закон України “Про обмеження монополізму та недопущення

недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності”, зачіпає, в першу чергу, не боротьбу з монополізмом і нечесною конкуренцією, а формування Антимонопольного комітету України.

Головною проблемою АМКУ відповідно до статті 3 зазначеного Закону вважається сприяння в створенні і здійсненні конкурентної політики у частині:

- 1) здійснення державного контролю згідно дотримання законодавства про захист економічної конкуренції на основі рівноправності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, розкриття і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;
- 2) контролювання за зосередженням, злагодженими вчинками суб'єктів господарювання та дотриманням умов законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін на продукти, які виробляються і реалізуються суб'єктами природних монополій;
- 3) допомога формуванню чесної конкуренції;
- 4) методичного використання законодавства про захист економічної конкурентної боротьби. Крім того відповідно до Законодавства України «Про здійсненні державних закупівель» АМКУ є органом оскарження операцій закупівель. [7]

Зараз в Україні є сукупність питань в сфері державного антимонопольного регулювання товарних ринків. Вирішення цих проблем і визначає перспективні шляхи демонополізації економіки України:

1. За не один рік реформ так і не сформовано умов для чесної конкурентної боротьби, що впливають на ефективність ринкової економіки. Фінансовою політикою держави ніяк не передбачено потреби розвитку механізму надання такої конкуренції - основи результативного функціонування ринкової системи. Тому сьогодні ні на макро, ні на мікроекономічному рівнях, відповідними державними органами не встановлені належні заходи згідно формуванню конкурентної боротьби і підвищення конкурентоспроможності українських компаній.

2. Мінуси антимонопольного регулювання товарних ринків гостро виявляються в області ціноутворення. На сьогодні відсутні ефективні інструменти припинення незаконних змов учасників ринку для збільшення цін, відсутні конкретні науково обгрунтовані технології регулювання цін на продукцію природних монополій і в цілому в високо монополізованих галузях економіки.

В результаті простежується регулярне перевищення ціни законними і незаконними монопольними утвореннями, що генерують інфляцію витрат і цінові диспропорції, підривають економічний стан компаній обробної промисловості і сільського господарства, викликають спад виробництва.

3. Результативність антимонопольного регулювання товарних ринків знижується паралелізмом і протиріччями в роботі різних державних організацій. Багато функцій Антимонопольного комітету України суперечливо переплітаються з функціями Мінекономіки, Міністерство фінансів, Державної комісії згідно ціноутворення та фондового ринку, НБУ й інших відомств. Через незрозумілого розподілу функцій відповідно до здійснення антимонопольної політики серед різними відомствами цілі ринкові сектори виходять з антимонопольного регулювання.

4. Поза увагою антимонопольного регулювання товарних ринків зачищаються процеси зосередження майна для встановлення контролю над ринком. Через це створюються великі горизонтальні монополії, які здійснюють контроль над цілими галузями економіки. Часто цей контроль визначають іноземні фірми. Здійснюється скуповування акцій українських компаній, зокрема оборонної промисловості, зарубіжними конкурентами. Незважаючи на явну загрозу національній безпеці, адекватні заходи апарати державного регулювання зовсім не приймають.

5. Зовсім не створено ефективної концепції допомоги малому бізнесу. Не прийнято відповідні заходи згідно охорони його суб'єктів від злочинних компонентів і створення обставин для чесного ведення підприємницької діяльності. Залишається безрезультатною податкова система. Великі податки

сприяють переходу малого бізнесу в «тіньову економіку». Бюрократичні перепони і адміністративні перешкоди, утрудняють роботу невеликих компаній.

6. Зовсім не вирішена проблема розвитку концепції регулювання діяльності природних монополій регіонального характеру. Фактична робота визначення тарифів на послуги природних монополій зовсім не містить чітко аргументованих методик підрахувань витрат. Немає результативної форми регулювання тарифів, які утворюються під сильним впливом соціально-політичної кон'юнктури і зацікавлених структур.

7. Є проблема з недопущенням та придушенням нечесної цінової конкуренції монополістами. Простежується збільшення цін на ринках сировинних і паливних продуктів. Це обумовлюється формуванням у високо-монополізованих секторах економіки паливно-енергетичного і хіміко-металургійного комплексів для завищення цін. Тому і відбувається інфляція витрат і погіршення фінансового стану компаній обробної промисловості, сфери послуг і сільського господарства, що робиться допустимим в зв'язку з відсутністю ефективної політики цін, врегулювання ціноутворення. Зокрема, немає законних норм визначення монополюючої високої ціни, критеріїв її встановлення.

8. Невисока результативність використання антимонопольного законодавства, в істотній мірі обумовлено недоліком норми відповідальності за недобросовісну конкуренцію, в тому числі і завищення цін, дискримінацію покупців і недотримання контрольованих тарифів на послуги природних монополій. Чимало приписів органів антимонопольного регулювання розглядається в судах, проте у численних варіантах все завершується скасуванням даних розпоряджень. [1]

Як видно, антимонопольне законодавство захоплює істотне місце в економіці і господарському праві як один з методів державного регулювання

економіки, а безпосередньо лімітування створення монополій, застосування ними монопольної влади, а крім того недопущення протизаконних дій в конкуренції.

Потреба в дослідженні антимонопольного законодавства і практики інших країн ніяк не потребує сумнівів, так як досвід України обмежується інтервалом 7 – 10 років, а іноземні держави функціонують в даному аспекті десятки років. У нашому законодавстві є величезна кількість прогалин і недоліків, можна і потрібно ліквідувати, для цього достатньо просто проаналізувати законодавства високорозвинених країн. Один з подібних недоліків вважається не продумане законодавство щодо монополій в міжнародній торгівлі. Законодавство високорозвинених держав розширюється на компанії самої держави і іноземні фірми, робота якої проявляє значний, безпосередній, передбачуваний вплив на комерцію цієї держави. Очевидно, що необхідно використовувати серйозні дії щодо цього ринку. Антиконтурентні дії можуть проводитися так само як в даній державі так і за її межами. У разі якщо ж процес ніяк не зачіпає цього ринку, в такому випадку дій відносно порушника не здійснюється. Це підкріпиться тим, що інші держави мають власне право і антимонопольні апарати, які зобов'язані за цим спостерігати. Не лише здійснювати заходи до таких фірм, які мають постійне розташування за межами держави, а й товари і послуги які є складовою частиною ринку. Особливо це має відношення до України, що в на сьогоднішній день не має необхідного впливу на всесвітньому ринку, для того щоб в разі не дотримання її законодавства використовувати покарання. Зазвичай подібні дії спираються на норми міжнародного права.

Одним з істотних недоліків українського антимонопольного законодавства вважається встановлення визначення "монопольне становище". Наприклад, компанія може іменуватися монополістом, насправді не являючись ним. Це коли на ринку містяться ряд фірм олігополістів, проте жодна ніяк не займає монопольного становища, проте всі компанії, крім однієї в конкретний період і з різних обставин закінчують діяльність. У цій ситуації фірма, що залишилася

автоматично стає монополістом, аж доти, поки інші компанії не відновлять роботу.

Весь світ визнає, що в Україні дуже мало сформований захист інтелектуальної власності. Проте "на папері" даний закон продуманий досить добре, а на практиці справжніх способів і важелів впливу на порушників немає.

Антимонопольне законодавство України постійно покращується і доповнюється все новими законами. Якщо раніше АМКУ акцентував увагу на формування монопольних цін і цінову дискримінацію, то тепер увага спрямовується і на інші компанії.

Отже, українським законодавцям необхідно працювати в установленому напрямку, враховуючи іноземний досвід, а крім того створити власні новітні методи боротьби з зловживанням монопольним становищем, а крім того недопущення і попередження формування монополій.

Висновки

В ході здійснення курсової роботи було вивчено особливості функціонування монопольного ринку України, а крім того встановлені шляхи удосконалення антимонопольного регулювання, а завдання вирішені.

З досліджень і фактів, то що були наведені в першому розділі, можна зробити висновок, що конкурентна боротьба досить багатогранний і складний процес, в якому будь-яка компанія, як правило, намагається монополізувати собі ринок з метою максимізації прибутку. Компанії миттєво намагаються використовувати імовірність і бути монополістом в конкретному ринку. Підприємець має ймовірність коригувати обсяг випуску, неприродно збільшувати і зменшувати вартість продукту. Дані процеси дуже негативно впливають в конкурентну боротьбу і підвищують суспільні витрати. Хоча з іншої сторони, монополія сприятливо впливає і сприяє науково-промислового прогресу, що володіють у власному розпорядженні велику кількість коштів. Також є природні монополії, які заощаджують ресурси суспільства.

В другому розділі проаналізовано вплив монополії на ціноутворення. Чистий монополіст, перебуваючи одним виробником або продавцем товару, значно впливає на вартість, тому що, здатний маніполювати розміром пропозиції. Якщо підприємець приймати рішення підвищити ціну, в такому випадку зменшує пропозицію на ринку і ніяк не побоюватися, того, що суперники можуть захопити його.

В третьому розділі проаналізовано стан монопольного ринку в Україні на прикладі "Ostchem". Будучи основним виробником мінеральних добрив та інших хімічних продуктів, «Ostchem», завищували ціни, спеціально занижували рентабельність заводів, маніполювали іншими учасниками ринку і тому подібне. "Ostchem" потребує радикальних та швидких змін, які б нормалізували ціну. І в дани час видно зрушення в реформуванні і перебудові "Ostchem", покладаємося, на те, що подібні зрушення відбудуться і в монопольному ринку загалом. Можливо зробити

висновок, що в загальному, "Ostchem" необхідно в подібних змін, як законодавство і монопольний ринок України.

В четвертому розділі аналізувалася антимонопольна стратегія України і шляхи її поліпшення. Проаналізувавши стан помітно, що на сьогодні державі потрібно здійснювати стрімкі антимонополистических заходи, які повинні полягати у стимулюванні формування новітніх конкурентоспроможних фірм, в заохоченні компаній інших сфер до виробництва монополізованих типів продукту, в полегшенні допуску інших компаній на монополізовані ринки.

Формування та виконання раціональної антимонопольної політики має сприяти формування конкурентної сфери ринків економіки, від якою у значній мірі залежить матеріальне благополуччя жителів України. Однак, незважаючи на всі ці заходи, цілком ліквідувати монополію неможливо, можливо тільки лише звужити її шляхом відділи ринок природних монополій від ринку змішаних або шляхом впровадження новітніх технологій.

Отже, функціонуюча в Україні системи антимонопольного регулювання товарних ринків потребують перебудови і вдосконалення з урахуванням характерних чинників і проблем, що з'явилися в період здійснення програмних заходів демонополізації і перспективних шляхів розвитку національного господарства.

Список використаної літератури

1. Антимонопольний комітет. Офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua>.
2. Кошани, А.А. Основи ціноутворення/А.А. Кошани.- М .: Бізнес та справа, 2011. - 189 с.
3. Башнянин Г. І., Щедра О. В. Мікроекономічна теорія. Навч. пос. – Львів: Новий світ, 2014. – 640 с.
4. Кисільова, Є.М. Ціноутворення/Е.Н. Кисельова.- Кіров: АСА, 2011. - 189 с.
5. Гринів А. С., Кічурчак М. В. Національна економіка: навч. пос. – Львів: Магнолія. – 2014. – 464 с.
6. Закон України “Про Антимонопольний комітет України” // Відомості Верховної Ради України №50, ст.472
7. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності”
8. Закон України “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності” // Відомості Верховної Ради України – № 21 – ст. 296
9. Марцин В. Конкуренція як засіб антимонопольного регулювання товарних ринків та місце в ньому держави / В. Марцин // Економіка. фінанси. Право. – 2012. – № 10.
10. Околович О. М. Особливості функціонування монополізованих ринків в Україні / О. М. Околович // Економічний простір. – 2013. – № 24. – С. 46.
15. Харченко М.О. Монополізація економіки: сутність, позитивні та негативні сторони [Електронний ресурс] М.О. Харченко, С.О. Грицай.

16. Чіп Л.О. Надмірна монополізація економіки України як обмежуючий фактор конкуренції / Л.О. Чіп. — Режим

доступу: http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_99/57.pdf

17. Микульський, К.А. Ціноутворення/К.А. Микульський.- М .: Економіст, 2011. - 145 с.